

РОЗДІЛ 4. ІСТОРИЧНІ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

УДК 372.878.013.2..781.7(477+439)

Гаснюк В. В.

ХУДОЖНЯ ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ НА УРОКАХ МУЗИКИ

У статті представлений такий принцип методичного забезпечення взаємодії українських і угорських мистецьких традицій на уроках музики, як застосування художньої інтеграції. Автором уточнено зміст поняття «взаємодія мистецьких традицій», виявлено особливості українських і угорських мистецьких традицій, визначено сутність принципу художньої інтеграції для забезпечення взаємодії національних традицій.

Ключові слова: художня інтеграція, взаємодія національні традиції, музично-естетичне виховання.

***Гаснюк В. В.** Художественная интеграция как принцип обеспечения взаимодействия национальных традиций на уроках музыки. В статье представлен такой принцип методического обеспечения взаимодействия украинских и венгерских художественных традиций на уроках музыки, как применение художественной интеграции. Автором уточнено содержание понятия «взаимодействие художественных традиций», выявлены особенности украинских и венгерских художественных традиций, определена сущность принципа художественной интеграции для обеспечения взаимодействия национальных традиций.*

Ключевые слова: художественная интеграция, взаимодействие национальные традиции, музыкально-эстетическое воспитание.

***Hasnyuk V.** Artistic integration as the principle of the interaction of national traditions in music lessons. The article presents the principle of methodological support of cooperation of Ukrainian and Hungarian artistic traditions in music lessons, as the use of art integration. The author clarified the meaning of "the interaction of artistic traditions, the peculiarities of the Ukrainian and Hungarian artistic traditions, defined the essence of the principle of artistic integration to ensure interoperability of national traditions.*

Keywords: art integration and interaction of national traditions, of musical-aesthetic education.

Духовне зростання людини неможливе без усвідомлення своєї національної особливості та приведення її у відповідність з розвитком суспільства і світу. Це означає, що історичний досвід народу, в якому загартувалися ідеали свободи, віри, індивідуалізму, гумору, оптимізму додає особливостей становленню духовної культури громадянина української держави, в якій співіснують різні етнічні спільноти, зокрема українська та угорська. Символічна система духовних цінностей, набутих поколіннями обох етносів (які на території Закарпаття мирно співіснують вже понад 1000 років) дещо змінювалась, доповнювалась, але людська доброта, порядність, почуття гідності, любов до рідної землі та її народу, працелюбність, протистояння злу тощо продовжують залишатись.

Угорці становлять значну частину населення Карпатського регіону України. Учні початкових класів шкіл з угорською мовою навчання перебувають у складній системі суспільно-культурних відносин: більшість їх за національністю є угорцями, основним полем культурної самоідентифікації яких є традиції угорського народу та, водночас, вони є громадянами України, тому їх музично-естетичне виховання повинно відбуватись за умови рівноправного засвоєння двох музичних культур – української та угорської. Отже, успішність навчально-виховного процесу на уроках музики вищезазначеного типу шкіл

значною мірою залежить від ефективності процесу педагогічно регульованого опанування таких елементів духовної спадщини обох народів як національні традиції.

Вивченню питань музично-естетичного виховання з використанням мистецьких традицій у школах України з угорською мовою навчання до останнього часу не приділялось належної уваги. Відомі тільки деякі праці П.Лизанця, О.Мальця, І.Орос з питань загальнокультурного розвитку та освіти угорців України. Історичні аспекти культурного розвитку угорського населення Закарпаття вивчались Т.Легоцьким, Т.Домотор та іншими, з проблем музичного виховання у загальноосвітніх школах з угорською мовою навчання відомі тільки дослідницькі роботи І.Арпи.

Метою статті є репрезентація принципу застосування художньої інтеграції як ефективного засобу забезпечення взаємодії українських і угорських національних традицій у музично-естетичному вихованні молодших школярів. Розробка обраного запиту актуалізується наявністю суперечності між потужним педагогічним потенціалом українських і угорських національних традицій та неефективним його використанням у навчально-виховному процесі початкової школи. Подолання означеної суперечності викликало необхідність переосмислення існуючих підходів до музично-естетичного виховання учнів шкіл з угорською мовою навчання.

Реалізуючи мету даної розвідки, насамперед ми вдалися до вирішення таких завдань: уточнити зміст поняття «взаємодія мистецьких традицій» та визначити сутність принципу застосування художньої інтеграції як принципу методичного забезпечення взаємодії українських і угорських національних традицій у музично-естетичному вихованні учнів початкових класів шкіл з угорською мовою навчання.

Загальновідомим є той факт, що урок музики в загальноосвітній школі виступає як предмет, з приводу якого утворюється особлива комунікативна сфера – учні-музика-вчитель. Використання на уроці різних видів мистецтва, кожний з яких має свої специфічні особливості, зумовлює багатогранність впливу на музично-естетичну вихованість школярів, його ефективність підсилюється особливостями комунікативного простору – простору взаємодії української та угорської культур. У процесі такої взаємодії відбувається „культурна ідентифікація – встановлення схожості між собою і своїм народом, переживання відчуття належності до національної культури, інтеріоризація (прийняття в якості своїх) її вартостей” [1]. Тобто відбувається процес „вживлення” особистості в пласти етнічної та національної музичної культури, а через них – процес вступу до діалогу зі світовим музичним мистецтвом.

Отже, основне завдання музично-естетичного виховання в умовах україно-угорського комунікативного простору полягає у тому, щоб допомогти особистості в культурному самовизначенні і саморозвитку: закладати в свідомість молодших школярів відчуття ідентичності, спільні символи, емоційну прив’язаність до країни проживання. При цьому відчуття спільності має носити національно-культурний характер, адже подібність культури, розмовної та музичної мови, традицій, історичної долі – те, що інтегрує людей в єдину спільноту, яка, усвідомлюючи цю єдність, відчуває спільноту та кожного окремо, а також розвиває відповідальність за власну долю.

На базі ідентичності формуються: патріотизм, соціальна довіра, соціальне партнерство як основи громадянського суспільства. Шлях досягнення цього на уроках музики – апелювання до архетипів національної свідомості, символів, що об’єднують людей у націю з державотворчим і суспільнотворчим потенціалом. Це – образи Рідної Землі, України, Божої Матері, Матері (материнська пісня, колискова). Це – образи рушнику, вишиванки, калини, тюльпану, пави; міфологізовані образи козака, куруців. Це й історичні постаті, що стали напівлегендарними в національній свідомості: Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, король Іштван, Янош Гуньоді, Ференц Ракоці II, Ілона Зріні, Ференц Кьольчеї, Шандор Петефі, Янош Арань, Ференц Еркель, Ференц Ліст і т.д. Це, звичайно, і глибинний релігійний чинник – Церква, Собор.

Опрацювання наукового доробку в галузі фольклористики, мистецтвознавства, педагогіки (О.Аліксійчук, А.Коприва, Б.Барток, Т.Домотор, Д.Керені, З.Кодай, Ж.Татраї) дозволило виявити спільні та відмінні ознаки мистецьких традицій українського та угорського народів:

- спільні риси простежуються у побутуванні найбільш поширених музичних жанрів (історичні, обрядові, дитячі) й тематиці їх змісту (любовна лірика, патріотичні, жартівливі); структурі та формі мелодійної архітекtonіки; у змісті переказів, легенд, казок. Спільними є також основні види народної художньої творчості, тематика професійного образотворчого мистецтва;

- відмінні ознаки спостерігаються у мелодичній, ладовій та метроритмічній побудові творів, у складі інструментальних ансамблів, в кольоровій гамі оздоблень і вишивок, символах багатьох свят. Особливо яскраво відмінності проявляються у формі та ритмах українських і угорських танців.

Співвіднесення філософського розуміння категорії «взаємодія» як особливого типу відношення між об'єктами, за яким кожний з них впливає на інші та приводить їх до зміни, зазнає впливу з боку кожного з цих об'єктів. У свою чергу, вони зумовлюють зміну його стану, а також визначення мистецьких традицій як елементів художньої спадщини (досвіду), що передаються від покоління до покоління. Це дало змогу встановити, що взаємодія національних традицій у процесі музично-естетичного виховання молодших школярів у полікультурному просторі є бінарним, динамічним процесом зумовленості та зв'язку елементів художньої спадщини та досвіду художньої діяльності різних народів, внаслідок чого виникає новий рівень естетичного змісту та організації музичного виховання.

Керуючись тим, що «принципи виховання – вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації» [2, с.205], досліджуваний нами принцип, визначаючи мету, спрямованість, зміст, організацію й методику музично-естетичного виховання молодших школярів, має об'єктивний характер за змістом, але є суб'єктивним за формою, оскільки виявляє особливий прояв в процесі музичного навчання й виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання.

Особливості психофізіологічного розвитку молодших школярів, зокрема інтенсивне формування аналітико-синтетичних функцій мислення, дозволяють нам вважати, що саме художня інтеграція, яка передбачає розкриття внутрішньої спорідненості різноманітних художніх проявів, перекладів і перенесення, перетворення однієї художньої форми в іншу художню модальність – кольору в звук, звуку – у простір, простору – у віршований рядок [3, с.6], уявляє собою комплекс подразників, а отже є стимулом розвитку аналітико-синтетичних функцій дитячого організму.

Оскільки характерними рисами мистецьких традицій є синкретизм (єдність вербальної, вокальної, інструментальної, танцювальної, театральної-ігрової художніх форм), варіативність, колективність, функціональність (зв'язок фольклорних текстів з життям, ситуацією виконання), тому найбільш ефективним засобом музично-естетичного виховання учнів шкіл з угорською мовою навчання обрано українські й угорські національні традиції, адже саме вони зберігають національну сутність народу та є складовою художніх цінностей держави й світу. Звідси й опора на такий принцип організації навчання як застосування художньої інтеграції, який сприятиме мобільності та систематизації розрізнених знань учнів, адже синкретична природа фольклору дозволить поєднувати вербальну, музичну (вокальну та інструментальну), ігрову та інші художні форми мистецьких традицій. Ознайомлюючись з ними аудіовізуально, перед учнями поставатиме картина, що розкривається у текстах (народні уявлення про природу, норми, правила, ідеали). Традиційність розкриватиметься перед школярами як відчуття: характеру інтонацій (поетичних і музичних), символіки (духовної та матеріальної народної культури), органічності рухів у хореографії, прийнятих норм народної драматизації (специфіка поведінки виконавців у драматичній грі). Тому опора на міжпредметну інтеграцію дозволить більш повно реалізувати художньо-педагогічний потенціал взаємодії мистецьких традицій та

допоможе школярам краще ознайомитись з певною спільністю мови мистецтва: асоціативністю, метафоричністю, умовністю, образністю.

Таким чином, опрацювання наукового доробку в галузі фольклористики, мистецтвознавства, педагогіки дозволяє констатувати, що більш ніж тисячолітня історія співіснування на одній території угорців та українців зумовила взаємодію та взаємопроникнення їх національних традицій, використання яких на уроках музики загальноосвітніх шкіл є одним з ефективних засобів забезпечення культуровідповідності освіти і виховання в умовах полікультурного середовища: сприятиме досягненню художніх цінностей держави й світу, мобільності та систематизації знань учнів.

Ефективним принципом методичного забезпечення такої взаємодії в процесі музично-естетичного виховання в умовах полікультурного середовища є застосування художньої інтеграції. Змістова сутність принципу детермінована соціальним замовленням на гармонійний, національний і загальнокультурний розвиток учнів та відповідною музично-педагогічною практикою. Реалізація його в процесі музично-естетичного виховання сприятиме духовному становленню молодших школярів на основі формування ціннісного відношення до музичного мистецтва угорського та українського народів; засвоєнню музично-теоретичних та музично-естетичних знань; опануванню комунікативними засобами міжкультурної взаємодії – рідною, державною та художньою мовами (музичною, літературною, образотворчого мистецтва).

Література

1. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированное образование / Е.В.Бондаревская – Ростов-на-Дону, 1997. – С. 15.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – С.205.
3. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі / О.Я.Ростовський // Навч. метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – [2-е вид., доп.]. – 216 с.

УДК 37.091.3

Стукаленко З. М.

ВИТОКИ ПОНЯТТЯ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

У статті історико-хронологічно аналізується поняття «толерантність», яке є основою нашого ретроспективного дослідження, що дозволяє розглядати логіку ідеї філософів і викладачів Середніх віків, козаків і філософів Просвітництва. Описуючи витоки поняття «толерантність» в українській філософії, ми можемо встановити існування домінуючої філософії свідомості як етичних і моральних орієнтирів у його толерантним способом. У статті розглянуто погляди таких учених, як Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Драгоманов, Л. Українка, Ст. Сухомлинський.

Ключові слова: толерантність, ретроспектива ідей гуманізму, філософа, педагога, загальнолюдські моральні цінності.

В статье историко-хронологически анализируется понятие «толерантность», которое является основой нашего ретроспективного исследования, что позволяет рассматривать логику идеи философов и преподавателей Средних веков, казаков и философов Просвещения. Описывая истоки понятия «толерантность» в украинской философии, мы можем установить существование доминирующей философии сознания как этических и моральных ориентиров в его толерантным способом. В статье рассмотрены взгляды таких ученых, как Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Драгоманов, Л. Украинка, В. Сухомлинский.